

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. дн Пламена Георгиева Йовчевска,
(професионално направление ш. 3.8 Икономика)

член на Научно жури, назначено със Заповед № 902 от 07.06.2023 год. на проф. д-р Борислав Юруков, Ректор на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

Рецензията е изготвена в съответствие със *Закона за развитие и академичния състав на РБ, Правилника за приложение на ЗРАСРБ и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ “Н. Рилски”* - Благоевград.

на дисертационен труд на тема:

„СОЦИАЛНИ ИНОВАЦИИ ЗА ВКЛЮЧВАНЕ НА УЯЗВИМИ ГРУПИ В ПАЗАРА НА ТРУДА“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (социално-културна сфера)“, професионално направление 3.8 Икономика, област на висше образование 3. Стопански, социални и правни науки

Автор: Мариела Василева Богданова

Научен ръководител: проф. д-р Мария Кичева-Кирова

❖ **Кратки биографични данни за дисертанта**

Мариела Василева Богданова е възпитаник на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград в който се обучава през периода от м. октомври 1991 до м. юли 1996 г. Придобива образователна степен магистър.

От месец декември 2018 година дисертантката е приета за редовен докторант към катедра „Икономика“, в Стопанския факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, с научен ръководител проф. д-р Мария Кичева-Кирова. Дисертационното изследване в професионално направление 3.8 Икономика е с тематичен фокус „Икономика и пазар на труда“.

В процеса на обучението си в образователна и научна степен „доктор“ Мариела Богданова има участия в обучения, в комисии, в консултативни групи и семинари, с широк времеви, тематичен, европейски, национален и регионален спектър. Придобива редица допълнителни умения, част от които прилага при разработването на дисертационното

изследване. Сред тематичните области може да се открие обучението на учителя, цифровото предприемачество, най-добра бизнес идея, мрежи за социално предприемачество. Участието в Националната Консултативна група по проект „Мрежа на нови фермери: Бизнес модели за иновации, предприемачество и устойчивост в европейското земеделие“ по програма Хоризонт 2020 на ЕК, организиран от Бизнес инкубатор в гр. Гоце Делчев, Център за подпомагане на предприемачеството е добър пример за работещ модел при прилагането на общоевропейските политики и усвояването на европейски бюджетни средства на регионално равнище.

Трудовият стаж на дисертантката затвърждава и разширява наученото при образованието в магистърска степен и придобитите допълнителни умения. Работата в частния бизнес и в Дирекцията на Национален парк „РИЛА“ обогатяват експертните знания и допринасят за повишаването на изследователските умения на Мариела Богданова. Организационен опит, придобит при динамичния режим на работа в СМИ също помага на докторантката да изведе своето изследване в оптимален обем и високо качество.

Съдържанието на настоящата рецензия е резултат от дисертационното изследване и представените от автора документи, във връзка с публичната защита.

❖ **Представяне на дисертационния труд**

Обща характеристика

Дисертационното изследване „Социални иновации за включване на уязвими групи в пазара на труда“ е авторски труд на Мариела Богданова. Обемът и структурата на дисертацията са изпълнени в класическа форма за разработване на дисертационен труд: увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения, общо 167 стандартни страници. Текстът е онагледен от 52 диаграми, 8 схеми и 2 графики, в 13 таблици са представени емпирични данни. Библиографията включва 132 литературни източника и документи, от български и чуждестранни извори. Показани са и две приложения. Частите на дисертацията и тяхната съдържателност са в хармонична връзка. Оценките и констатациите при рецензирането на авторския труд на докторантката са съобразени с обстоятелството, че с публичната защита се цели присъждане на образователната и научна степен „доктор“, с което трябва да се докаже, че са придобити необходимите знания, умения за извеждане на самостоятелни и стойностни научни изследвания, както и за формулиране на, произхождащи от логиката на изследването, изводи и препоръки.

Представената обща характеристика на дисертационния труд е в подкрепа на успешното изпълнение на тази задача.

Актуалност на проблема

Представената за рецензиране дисертационна теза на Мариела Василева Богданова на тема: „Социални иновации за включване на уязвими групи в пазара на труда“, е задълбочено изследване в област, с нарастваща актуалност. Детайлното познаване на тематиката, изследвана в дисертацията, е предпоставка за разкриване на възможности за удовлетворяване на нуждите на трудовия пазар и създаване на заетост на хора от уязвимите групи в обществото. ***Това е фокус в дисертационното изследване, чието прецизно формулиране е над изискуемите умения при обучението в ОНС „доктор“.*** Знанието и опитът на дисертанта и уменията на проф. д-р Мария Кичева-Кирова (като научен ръководител) извеждат изследването до качеството на еталон, ориентиран в координатната система на изискванията на пазара и заетостта на уязвимите групи като елемент на социалния вектор.

Необходимо е, освен актуалността на дисертационното изследване, да отчетем и неговата сложност, произтичаща от позиционирането на анализа в сфера извън материалното производство, при дефицит на информация, но, същевременно със съществена значимост. Трудовата заетост, освен основно конституционно право/благо за индивида, е и своеобразно вложение в социално-икономическата система и незаобиколим фактор за икономическия растеж на всяко общество.

Предмет, обект, цели, задачи, теза, методи и ограничения на изследването

Тематичната област на изследването има интердисциплинарен характер. Актуалността на дисертационния труд произтича от динамичната стопанска среда, от променящата се социално-икономическа конюнктура, в съчетание с влошаваща се демографска картина у нас. Анализът неминуемо се извежда с помощта на системния подход. Заявка за това е и заглавието, което е дефинирано прецизно: „Социални иновации за включване на уязвими групи в пазара на труда“. Умелото прилагане на правилата на българския език хармонизира със сложността на тематичната област на изследването.

Подходът, избран за извеждане на работата по дисертацията, акцентира върху използването на социалните иновации като инструмент за подкрепа на групи в

неравностойно положение и разширяване на възможностите им за интеграция в пазара на труда. Процесът включва не само икономически и социални фактори. Изисква и социални промени, осигуряващи възможност за иновации, с потенциал за повишаване на адаптивността и пригодността за заетост на хора от уязвими групи да се включат устойчиво в пазара на труда.

✓ **Предметът** на изследването, са социалните иновации в процеса на включване на уязвими групи на пазара на труда (социални иновации, които имат потенциал да осигурят необходимата подкрепа за изграждане на трудови умения и наемане на работа на лицата, които попадат в обхвата на определението "уязвими" на пазара на труда).

✓ **Обектът** на изследването са социални иновации, насочени към пазара на труда, което включва и преосмислянето на социалната иновация като процес (споделяне на идеи, процеси, технологии, специфични обучения, необходими за професионалната и трудова адаптация към работната среда на лица с увреждане).

Целеполагането и логиката при формулирането на задачите на изследването следват ясно дефинираните предмет и обект на дисертацията, а именно:

✓ **Целта** на изследването е установяване ролята и значението на социалните иновации за постигането при групите в неравностойно положение на по-бърз преход от състояние на безработица към заетост на пазара на труда.

✓ **Задачите** за реализирането на целта са ясно дефинирани и конкретно насочени. Свързани с:

- Идентифициране на ключови проблеми, които пречат на групите в неравностойно положение да навлязат на пазара на труда;
- Предлагање на възможни/алтернативни подходи, методи и решения за постигане на по-висока ефективност в процеса на интегриране на групите в неравностойно положение на пазара на труда;
- Установяване на възможностите за приложение на социални иновации и насърчаване на социалното включване и заетост на групите в неравностойно положение на пазара на труда.

✓ *Тезата* на дисертационния труд е, че „ пазарите на труда трябва да реагират по-добре и по-бързо на икономическите и социалните промени, без да се подкопава основната роля на бизнеса - създаването на работни места. Проверката на тази теза е важна, тъй като бизнесът и пазарите на труда в по-малка степен са обект на административен контрол, целящ да осигури пълна заетост“.

✓ *Методите и ограничителните условия* са фокусирани върху определени трудности при извеждането на изследването и са свидетелство за отговорността на докторанта при осигуряване обективност на изводите от изследването.

Дисертантката прави своеобразно разделение в методологичния инструментариум. Коректно решение, вероятно, продиктувано от желание да се открие кабинетното проучване и направения сравнителен анализ от използвания качествен метод - набиране на емпирична информация посредством теренно изследване.

Апробиран е модел на програма за формиране на адаптивни и трудови умения при хора с увреждане (уязвими групи на пазара на труда). Изпълнението на модела се провежда в периода м. юни 2020 – м. декември 2021 г. сред 32-ма участници. Проведено е и пилотно тестване на иновативен образователен модел за обучение на социални предприемачи. Тестването на иновативната система за обучение се провежда в периода м. септември 2020 г. – м. февруари 2021 г. и обхваща 219 ученици от 11 средни училища в Благоевградска област.

При изпълнението на задачите коректно се прилага научния метод, емпирични изследвания, икономикс метод, графичния метод, анализират се редица икономически и социални променливи и др.

Липсата на статистически данни за предмета на изследването - социални иновации за включване на уязвими групи на пазара на труда, както и провеждането на теренната работа в условия на пандемична среда са сериозно изследователско предизвикателство и принос на докторантката – успешно да изведе работата по дисертационната теза в кризисна среда. В тази връзка коректно адресира дефицитите в информационната инфраструктура и обстойно посочва използваните източници.

Структура на дисертацията

В **първа глава**, посветена на същността на иновациите и на пазара на труда, Мариела Богданова умело представя генезиса на концепцията за иновация и развитието на

икономическата теорията в редица школи, учения и в творчеството на автори от XVII-ти век. Дисертантката, познавайки етимологичната наситеност на думата иновация, с корени от латинското *novation*, *промяна*, прави критичен преглед на сериозни исторически анали, от които умело извежда „звена“ за своята методологично-методична част на изследването. Дешифрирайки прочетеното от текстовете, писани през вековете до нашата действителност, съвременният изследовател, благодарение на логичния конструкт, който Мариела Богданова оформя, достига до дефинираната от Шумпетер необходимост за изменение, подобряване с оглед икономическото развитие. Това е своеобразна философска симбиоза, съчетаването между теория и стопанска среда, резултативната от което е иновативност, която поражда икономически растеж, социални иновации и по-съвършен пазар на труда. Това е умение което дисертантката придобива в хода на обучението си в ОНС „доктор“.

Аналитичността на **втора глава** се позиционира върху социалните иновации в специфичен контекст. Авторът ги разглежда като модел за включваща заетост на лица с увреждания. Познаването на тази сложна проблематика, обхващаща институционалност, бариери при наемането на хора с увреждания, предизвикателства при заетостта на хора с увреждания логично провокира Мариела Богданова да приеме и изведе ролята на социалните иновации като интегриран модел за приобщаваща заетост с обучителна натовареност/конотация. Това би способствало за преодоляване на определени дефицити в политиката, иновационната среда и в социалната екосистема у нас.

Представени на приложени в практиката модели на програми за развитие на трудови и предприемачески умения. Моделът на програма за развитие на адаптивни и трудови умения при лица с психични разстройства и интелектуални затруднения и моделът на програма за развитие на предприемачески умения чрез иновативна система за обучение са следствие от аналитичното проучване на проблематиката. Ползите от въвеждането на модел на програма за адаптивни и умения са съществено научно-практическо постижение на дисертантката при обучението ѝ в ОНС „доктор“.

Третата глава на дисертацията е посветена на практическото прилагане на социалните иновации. Трудностите, които съпътстват работата на автора са от обективен характер, но независимо от сложността и предизвикателствата при извеждане на изследването, Мариела Богданова успява да осигури надеждна информация за да докаже своята дисертационна теза. В тази връзка, висока оценка заслужава приложения качествен

метод и проведената теренна работа. Благодарение на емпиричното изследване се установява, че участието на хората с увреждания в пазара на труда се ограничава/възпрепятства от затруднения свързани с липса на базови умения, поради което те често биват сегрегирани. Икономическото и социално приобщаване предполага създаване на възможности за подобрени умения (дейности с добавяне на стойност) и подобрени резултати на индивида, потенциален участник в пазара на труда. При всички участвали и в двата модела на програмата, се регистрира по-голяма мотивация за практически занимания за развитие на трудови навици и придобиване на предприемачески умения.

❖ Приноси на дисертационното изследване:

Приемам приносите от изпълнението на задачите на дисертационното изследване и формулираната теза за доказана:

1. В резултат от направения теоретичен анализ е установена необходимост от значими съвременни процеси относно създаване на функционални програми за обучение на лицата с увреждане, които да ги направят адаптивни към динамичните изисквания на пазара на труда.
2. Въз основа на анализа на получените от научното изследване резултати се обосновава необходимост от разработването и прилагането на програми за адаптивни и трудови умения, подпомагащи преодоляване на проблеми, възпрепятстващи прехода на лицата с увреждане от безработица към трудова заетост.
3. Представен е модел на програма за адаптивни и трудови умения при лица с психични и интелектуални затруднения. В съдържателно отношение програмата поставя акцент върху развитие на умения/трудова навици (дейности с „добавена стойност“). Моделът е с практическа значимост не само за Благоевградска област, но има висок потенциал за приложение в страната.

❖ *Оценка на автореферата и публикациите по дисертацията*

Авторефератът е изготвен, съобразно методическите изисквания и представлява синтез на дисертационния труд в обем от 41 стандартни страници. Мариела Богданова представя за рецензиране 4 (четири) броя публикации по дисертационния труд. Три от тях са

самостоятелни и на английски език. Те са в унисон с дисертационното изследване, поради което може да твърди, че същото е достатъчно апробирано както в международна, така и в националната изследователска и практическа среда. Четвъртата публикация е в съавторство с научния ръководител.

❖ **Препоръки и въпроси**

- **Предвид уменията на докторанта да поставя и разрешава сложни изследователски въпроси, с оскъдна емпирика, бъдещ авторски интерес би разширил и задълбочил изследванията от настоящата дисертация относно развитието на триедин социални иновации-уязвими групи-пазар на труда.** Във все по-дигитализиращия се обществен живот и икономическа конюнктура проблемите при влизането на уязвимите групи на пазара на труда могат ли да се облекчат благодарение на практико-приложните постижения на тази дисертация?
- **Поради дефицит на информация и актуалността на темата, препоръчвам** да се публикува изследването и да се предложи на заинтересовани институции и лица, за да провокира към предприемане на практически стъпки и приемане на нормативни регулации с оглед решения на част от сложните проблеми.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на всичко, посочено до тук, изказвам *положителна оценка* за представения дисертационен труд на тема: „*Социални иновации за включване на уязвими групи в пазара на труда*“ и *с пълна убеденост предлагам на членовете на уважаемото научно жури да гласуват за присъждане на Мариела Василева Богданова образователна и научна степен “доктор”* по научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (социално-културна сфера)“, професионално направление ш. 3.8 Икономика в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

03.07.2023 година

проф. дн Пламена Йовчевска

REVIEW

by Prof. Plamena Yovchevska, Doctor of Science

Professional Field 3.8 Economics

member of the Scientific Jury, appointed by Order No. 902 of 07.06.2023 of Prof. Dr. Borislav

Yurukov, Rector of the South-West University “Neofit Rilski” - Blagoevgrad

The review was prepared in accordance with the Law on the Development of the Academic Staff of the Republic of Bulgaria, the Regulations for the Application of the LDASRB and the Internal Rules for the Development of the Academic Staff at the South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad.

Topic of the dissertation paper:

SOCIAL INNOVATION FOR THE INCLUSION OF THE VULNERABLE GROUPS IN THE LABOUR MARKET

a dissertation work for the award of an educational and scientific degree "doctor" in the scientific specialty "Organization and management outside the sphere of material production (social and cultural sphere)", Professional Field 3.8 Economics

Author MARIELA VASILEVA BOGDANOVA

Director of studies Prof. Dr. MARIA KICHEVA-KIROVA

Brief presentation of the doctoral student

Mariela Vasileva Bogdanova is a graduate of South-West University – Neofit Rilski in Blagoevgrad. There she studied from October 1991 to July 1996 and obtained a master's degree.

Since December 2018, the doctoral student has been accepted as a full-time doctoral student at the Department of Economics, at the Faculty of Economics of the Neofit Rilski University of Economics, with director of studies Prof. Dr. Maria Kicheva-Kirova. The dissertation research in professional direction 3.8 Economics has the thematic focus "Economy and the Labor Market".

In the process of her studies in the educational and scientific degree "doctor" Mariela Bogdanova participated in trainings, in commissions, in advisory groups and seminars, with a wide temporal, thematic, European, national and regional spectrum. She acquires a number of additional skills, some of which she skillfully applies in the development of the dissertation research. Thematic

areas include training the trainer, digital entrepreneurship, best business idea, social entrepreneurship networks. The participation in the National Consultative Group on the project "Network of new farmers: Business Models for Innovation, Entrepreneurship and Sustainability in European Agriculture" under the Horizon 2020 program of the EC, organized by the Business Incubator in the city of Gotse Delchev, Center for Entrepreneurship Support is a good example for a working model in the implementation of pan-European policies and the absorption of European budget funds at the regional level.

The dissertation student's work experience consolidates and expands what was learned during the master's degree education and the acquired additional skills. The work in private business and in the RILA National Park Directorate enriches expert knowledge and contributes to the enhancement of Mariela Bogdanova's research skills. Organizational experience gained in the dynamic mode of work in mass media also helps the doctoral student to carry out her research in an optimal volume and high quality.

The content of this review is the result of the dissertation research and the documents presented by the author, in connection with public protection.

Presentation of the Dissertation Work

General Feature

The dissertation research is the author's work of Mariela Bogdanova. The volume and structure of the dissertation are carried out in a classic form for the development of a dissertation work: introduction, three chapters, conclusion, references and appendices, a total of 167 standard pages. The text is illustrated by 52 diagrams, 8 schemes and 2 graphs, empirical data are presented in 13 tables. The bibliography includes 132 literary sources and documents from Bulgarian and foreign sources. Two applications are also shown. The parts of the dissertation and their content are in a harmonious relationship.

The evaluations and findings during the peer review of the author's work of the doctoral student are in accordance with the fact that the public defence is aimed at awarding the educational and scientific degree "doctor", with which it must be proven that the necessary knowledge and skills have been acquired to produce independent and valuable research, as well as for formulating conclusions and recommendations arising from the logic of the research. The general

characterization of the dissertation work that I have presented is in support of the successful completion of this task.

Actuality of the problem

Mariela Vasileva Bogdanova's dissertation thesis submitted for review on the topic: "Social innovations for the inclusion of vulnerable groups in the labour market" is an in-depth study in an area of increasing relevance. Detailed knowledge of the thematic area studied in the dissertation is a prerequisite for revealing opportunities for meeting the needs of the labour market and creating employment for people from vulnerable groups in society. This is the focus of the dissertation research, the precise formulation of which is above the required skills in training in the ESD "PhD". The knowledge and experience of the dissertation student and the skills of Prof. Dr. Maria Kicheva-Kirova (as director of studies) bring the research to the quality of a benchmark, oriented in the coordinate system of market requirements and the employment of vulnerable groups as an element of the social vector.

It is necessary, in addition to the relevance of the dissertation research, to take into account its complexity, resulting from the positioning of the analysis in a sphere outside of material production, but at the same time of essential importance. Employment, in addition to being a basic constitutional welfare for the individual, is also a kind of investment in the socio-economic system and an unavoidable factor for the economic growth of any society.

Subject, object, aims, objectives, thesis, methods and limitations of the study

The thematic area of the research has an interdisciplinary character. The relevance of the dissertation work stems from the dynamic economic environment, from the changing socio-economic situation, combined with a deteriorating demographic picture in our country. The analysis is inevitably derived using the systems approach. A request for this is also the title, which the doctoral student, with the help of the director of studies, defines precisely: "*Social innovations for the inclusion of vulnerable groups in the labor market*". The skillful application of the rules of the Bulgarian language harmonizes with the complexity of the thematic area of the research.

The approach chosen to deliver the dissertation work emphasizes the use of social innovation as a tool to support disadvantaged groups and expand their opportunities for integration into the labor market. The process involves not only economic and social factors. It also requires social changes

enabling innovation, with the potential to increase the adaptability and employability of people with disabilities to enter the labor market sustainably.

The subject of the study is social innovation in the process of inclusion of vulnerable groups in the labour market (social innovation that has the potential to provide the necessary support for building work skills and employment of persons who fall within the definition of "vulnerable" in the labour market).

The object of the research is social innovations aimed at the labour market, which includes the process from a general understanding of the concept of "innovation" to the rethinking of social innovation as a process (sharing ideas, processes, technologies, as well as the specific training required for the professional and occupational adaptation of persons with disabilities to the working environment).

The aim of the research work is to establish the role and importance of social innovations in achieving a faster transition from unemployment to employment for disadvantaged groups in the labour market.

The above formulated goal is achieved by fulfilling the following tasks: First – To identify key issues that prevent disadvantaged groups from entering the labour market. Second - To propose possible/alternative approaches, methods and solutions to achieve greater efficiency in the process of integrating disadvantaged groups into the labour market. Third – To identify the opportunities for applying social innovations and promoting social inclusion and employment of disadvantaged groups in the labour market.

The thesis of the study is that labour markets need to respond better and faster to economic and social changes without undermining the core role of business - job creation. Testing this thesis is important because businesses and labour markets are to a lesser extent subject to administrative controls aimed at ensuring full employment.

The methods and constraints are focused on objectifying the findings of the study.

The dissertation makes a kind of division in the methodological toolkit. A correct decision, probably dictated by a desire to distinguish the office study and the comparative analysis made from the qualitative method used - gathering empirical information by means of field research.

A model of a program for the formation of adaptive and work skills for people with disabilities (vulnerable groups on the labour market) has been approved. The implementation of the model took place in the period June 2020 - December 2021 among 32 participants. Pilot testing of an

innovative educational model for training social entrepreneurs was also conducted. The testing of the innovative training system took place in the period September 2020 - February 2021 and covers 219 students from 11 secondary schools in the Blagoevgrad region.

At the execution of the tasks, the scientific method, empirical studies, economics method, the graphic method are correctly applied, a number of economic and social variables are analysed, etc. The lack of statistical data on the subject of the research - Social innovations for the inclusion of vulnerable groups in the labour market, as well as the conduct of the field work in a pandemic environment are a serious research challenge and contribution of the doctoral student - to successfully carry out the work on the dissertation thesis in a crisis environment.

In **the first chapter**, dedicated to the essence of innovation and the labor market, Mariela Bogdanova skillfully presents the genesis of the concept of innovation and the development of economic theory in a number of schools, studies and in the work of authors from the 17th century. The dissertation student, knowing the etymological saturation of the word innovation, with roots from the Latin novation, change, makes a critical review of serious historical annals, from which she skillfully derives "units" for her methodological-methodical part of the research. Deciphering what was read from the texts written over the centuries to our reality, the modern researcher, thanks to the logical construct that Mariela Bogdanova forms, reached the need for change, improvement in view of economic development, defined by Schumpeter. It is a kind of philosophical symbiosis, the combination of theory and business environment, the result of which is innovation that gives rise to economic growth, social innovation and a more perfect labor market. This is a skill that the dissertation student acquired during her studies at the ESD "Doctor".

The analysis of **the second chapter** is positioned on social innovations in a specific context. The author considers them as a model for inclusive employment of persons with disabilities. Knowledge of this complex issue, covering institutionality, barriers to hiring people with disabilities, challenges in the employment of people with disabilities logically provoked Mariela Bogdanova to accept and bring out the role of social innovations as an integrated model for inclusive employment with educational workload/connotation. This would contribute to overcoming certain deficits in politics, the innovation environment and in the social ecosystem in our country.

The presentation of models of programs for the development of labor and entrepreneurial skills implemented in practice. The model of a program for the development of adaptive and work skills for persons with mental disorders and intellectual disabilities and the model of a program for the development of entrepreneurial skills through an innovative training system are the result of the analytical study of the issue. The benefits of the introduction of a model of adaptive and skills program are a significant scientific and practical achievement of the doctoral student during her studies at the ESD "PhD".

The third chapter of the dissertation is devoted to the practical application of social innovations. The difficulties that accompany the work of the dissertation student are of an objective nature, but regardless of the complexity and challenge of the research, the author managed to provide reliable information to prove his dissertation thesis. In this regard, the applied qualitative method and the conducted fieldwork deserve high praise. Thanks to empirical research, it is established that the participation of people with disabilities in the labor market is limited/impeded by difficulties related to the lack of basic skills, due to which they are segregated. Economic and social inclusion implies the creation of opportunities for improved skills (value-added activities) and improved outcomes of the individual, a potential participant in the labor market. For all those who participated in both models of the program, a greater motivation for practical activities to develop work habits and acquire entrepreneurial skills were registered.

Recommendations and questions

- Given the PhD student's skills in posing and solving complex research questions, with scant empirical evidence, a future author's interest would extend and deepen the research of the current dissertation on the development of the social innovation-vulnerable groups-labour market trinity. In the increasingly digitized social life and economic conjuncture, can the problems of vulnerable groups entering the labor market be alleviated thanks to the practical achievements of this dissertation?
- Given the lack of information and topicality, I recommend publishing the study, offering it to interested institutions and individuals, provoking them to take practical steps and adopt normative regulations with a view to solving some of the complex problems.

Dissertation Research Contributions

1. Analytical reasoning - the need for functional training programs for persons with disabilities is significant to make them adaptable to the labor market.
2. Demonstrate the substantial need to develop and implement programs for adaptive and work skills, based on the results obtained from the scientific research, helping to overcome the problems hindering the transition of persons with disabilities from unemployment to employment.
3. A model of a program for adaptive and work skills for persons with disabilities is presented. In terms of content, the program emphasizes the development of skills / work habits.

Conclusion:

A fully completed scientific paper is submitted for review.

On the basis of what I have indicated, regarding the research skills of the doctoral student, the relevance and practical orientation of the dissertation research, the usefulness of social innovation as a tool to support disadvantaged groups and expand their opportunities for integration into the labor market and for the management of the sector, both of the conclusions formed (by chapters of the dissertation and in the conclusion) and the proposals, I offer to the respected members of the scientific jury, to award the educational and scientific degree "Doctor" to Mariela Vasileva Bogdanova.

This opinion, I certify with my signature!

Sofia, July 3, 2023

Prof. DSc Plamena Yovchevska